JAHON VA O'ZBEK ADABIYOTI NAMUNALARINI RAQAMLI TA'LIM RESURSLARI ASOSIDA O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Mamatsoliyeva Xurshida Hamdam qizi
Urganch davlat pedagogika institute o'qituvchisi
https://doi.org/10.5281/zenodo.22988709

Annotatsiya: Mazkur maqolada jahon va o'zbek adabiyoti namunalarini o'qitish jarayonida raqamli ta'lim resurslaridan foydalanishning pedagogik va metodik imkoniyatlari tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi adabiyot fanini o'qitish mazmuni, shakl va metodlarini takomillashtirishni taqozo etmoqda. Tadqiqotda elektron darsliklar, raqamli kutubxonalar, multimedia materiallari, audiokitoblar, videoresurslar, interaktiv topshiriqlar, virtual ko'rgazmalar hamda onlayn ta'lim platformalaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari ochib berilgan. Jahon va o'zbek adabiyoti namunalarini qiyosiy o'rganishda raqamli resurslardan foydalanish o'quvchilarning badiiy matnni idrok etishi, tahlil qilishi, mustaqil fikrlashi va adabiy-estetik qarashlarini rivojlantirishga xizmat qilishi asoslangan. Maqolada raqamli resurslardan foydalanishga asoslangan metodik model hamda amaliy topshiriqlar tizimi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: jahon adabiyoti, o'zbek adabiyoti, adabiyot ta'limi, raqamli ta'lim, raqamli ta'lim resurslari, multimedia, elektron darslik, interaktiv metod, qiyosiy tahlil, badiiy matn, adabiy kompetensiya.

Kirish

Bugungi kunda ta'lim jarayonining raqamlashtirilishi barcha fanlar qatori adabiyot ta'limining mazmun va metodik ta'minotini ham yangilash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Raqamli ta'lim resurslari o'quvchiga badiiy asarni faqat matn ko'rinishida emas, balki audio, video, grafik, interaktiv va multimediaviy shakllarda idrok etish imkonini beradi. Shu sababli raqamli texnologiyalardan maqsadli foydalanish adabiyot darslarining mazmunini boyitish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil izlanishi va ijodiy faoliyatini tashkil etish uchun ham keng imkoniyat yaratadi.

Jahon adabiyotini o'qitishda onlayn resurslar va interaktiv media vositalaridan foydalanish turli madaniyat va adabiy an'analarni o'zaro bog'lash imkonini berishi ilmiy tadqiqotlarda ham qayd etilgan. Xususan, jahon adabiyotini o'qitishga bag'ishlangan tadqiqotlarda ochiq internet resurslari va interaktiv multimedia vositalari turli milliy, lingvistik va madaniy chegaralarni kengaytiruvchi pedagogik vosita sifatida ko'rsatiladi. (celt.uwindsor.ca)

O'zbek ta'lim amaliyotida ham raqamli ta'lim muhitida innovatsion metodlar, multimedia vositalari, elektron kontentlar va interaktiv ta'lim imkoniyatlarini qo'llash masalalariga e'tibor kuchaymoqda. (Zenodo)

Shu nuqtayi nazardan, jahon va o'zbek adabiyoti namunalarini raqamli ta'lim resurslari asosida o'qitish metodikasini takomillashtirish dolzarb ilmiy-metodik masalalardan biridir.

Adabiyot ta'limida raqamli resurslardan foydalanishning metodik imkoniyatlari

Adabiyot darsining asosiy maqsadi o'quvchiga badiiy asar mazmunini yetkazish bilangina chegaralanmaydi. Badiiy matnni chuqur anglash, obrazlar tizimini tahlil qilish, muallif pozitsiyasini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

aniqlash, badiiy-estetik xususiyatlarni baholash hamda o‘z mustaqil fikrini asoslash adabiy ta’limning muhim natijalaridan hisoblanadi.

Raqamli ta’lim resurslari ushbu jarayonni bir nechta yo‘nalishda qo‘llab-quvvatlaydi:

Axborot olish imkoniyatini kengaytiradi. O‘quvchi muallif, asar yaratilgan davr, tarixiy sharoit va adabiy jarayon haqida qo‘shimcha ma’lumotlarni mustaqil izlash imkoniga ega bo‘ladi.

Badiiy matnni ko‘p modal asosda idrok etishni ta’minlaydi. Matn bilan birgalikda audio, video, tasvir va grafik materiallardan foydalanish asarning mazmunini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Qiyosiy tahlil imkoniyatini kengaytiradi. O‘zbek va jahon adabiyoti namunalari elektron resurslar yordamida bir vaqtning o‘zida o‘rganilib, ularning o‘xshash va farqli jihatlari aniqlanadi.

Mustaqil ta’limni faollashtiradi. Elektron kutubxonalar va raqamli platformalar o‘quvchining darsdan tashqari mustaqil mutolaa faoliyatini tashkil etishga xizmat qiladi.

Interaktiv ta’limni ta’minlaydi. Test, viktorina, elektron xarita, klaster, konseptual jadval va boshqa interaktiv topshiriqlar o‘quvchi faolligini oshiradi.

Adabiyot ta’limida raqamli texnologiyalarni qo‘llashga bag‘ishlangan tizimli tadqiqotlarda ham texnologiyalarni metodik jihatdan moslashtirish, o‘qituvchi va o‘quvchining raqamli tayyorgarligi hamda texnologiyalardan maqsadli foydalanish muhimligi ko‘rsatilgan. (ijlter.net)

Jahon va o‘zbek adabiyotini qiyosiy o‘qitishda raqamli resurslardan foydalanish

Jahon va o‘zbek adabiyotini qiyosiy o‘rganish o‘quvchilarda turli xalqlarning adabiy-estetik tafakkuri, madaniy qadriyatlari va badiiy tafakkuridagi umumiy hamda o‘ziga xos jihatlarni anglash imkonini beradi.

Masalan, Alisher Navoiy ijodidagi insonparvarlik, ma’naviy kamolot va komil inson g‘oyalarini jahon adabiyotidagi ayrim adabiy obrazlar bilan qiyosiy o‘rganish mumkin. Shuningdek, Abdulla Qodiriy yoki Cho‘lpon asarlaridagi milliy o‘zlik, jamiyat va inson munosabatlarini jahon adabiyotidagi mos mavzular bilan taqqoslash o‘quvchilarning adabiy tafakkurini kengaytiradi.

Bunda raqamli resurslardan quyidagi algoritm asosida foydalanish maqsadga muvofiq:

Badiiy matn → raqamli material → mustaqil izlanish → qiyosiy tahlil → muhokama → ijodiy topshiriq → refleksiya.

Mazkur algoritmda o‘quvchi tayyor ma’lumotni passiv qabul qiluvchi emas, balki badiiy matnni izlovchi, tahlil qiluvchi va talqin qiluvchi subyekt sifatida faoliyat olib boradi.

Raqamli ta’lim resurslari asosida takomillashtirilgan metodik model

Jahon va o‘zbek adabiyotini o‘qitishda quyidagi metodik modelni qo‘llash mumkin:

1-bosqich – Motivatsion bosqich.

O‘quvchilarga badiiy asar yoki muallifga oid video, audio, surat, virtual ko‘rgazma yoki qisqa multimedia materiali taqdim etiladi.

2-bosqich – Axborot-kognitiv bosqich.

O‘quvchilar elektron manbalar orqali muallif hayoti, ijodiy faoliyati, asarning yaratilish tarixi va tarixiy-madaniy kontekstini o‘rganadilar.

3-bosqich – Analitik bosqich.

Badiiy matnning syujeti, kompozitsiyasi, obrazlar tizimi, konflikt, badiiy tasvir vositalari va muallif pozitsiyasi tahlil qilinadi.

4-bosqich – Qiyosiy bosqich.

O‘zbek va jahon adabiyoti namunalarining mavzu, g‘oya, obraz, syujet va badiiy ifoda jihatlari qiyoslanadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

5-bosqich – Ijodiy-produktiv bosqich.

O‘quvchilar elektron taqdimot, raqamli hikoya, infografika, podkast, videolavha yoki elektron esse yaratadilar.

6-bosqich – Refleksiv-baholash bosqichi.

O‘quvchilar o‘z faoliyatini baholaydilar, qanday bilim va ko‘nikmalarni egallaganliklarini tahlil qiladilar hamda o‘z xulosalarini shakllantiradilar.

Amaliy metodlar

Raqamli resurslar asosida adabiyot darslarida quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

“Raqamli klaster” – asardagi asosiy obraz, g‘oya va muammolarni elektron sxema orqali ifodalash.

“Virtual adabiy sayohat” – muallif yashagan joylar, asarda tasvirlangan makon va tarixiy muhitni raqamli xaritalar yordamida o‘rganish.

“QR-topshiriq” – QR-kod orqali qo‘shimcha matn, audio, video yoki savollarga yo‘naltirish.

“Raqamli qiyoslash” – ikki adabiy asarning o‘xshash va farqli jihatlarini interaktiv jadval yordamida aniqlash.

“Digital storytelling” – o‘quvchilarning badiiy asar mazmuni asosida raqamli hikoya yaratishi.

“Elektron debat” – muayyan adabiy muammo yuzasidan o‘quvchilarning raqamli platformada dalillarga asoslangan fikr almashishi.

“Raqamli portfolio” – o‘quvchining adabiyot fanidan bajargan ijodiy va tahliliy ishlarini elektron shaklda jamlash.

Raqamli resurslardan foydalanish samaradorligini baholash mezonlari

Takomillashtirilgan metodikaning samaradorligini quyidagi mezonlar asosida baholash mumkin:

Mezoni	Ko‘rsatkichlar
Kognitiv	Badiiy asar mazmuni va g‘oyasini anglash
Analitik	Matnni mustaqil tahlil qilish
Qiyosiy	Jahon va o‘zbek adabiyoti namunalarini taqqoslash
Axborotiy	Raqamli manbalarni izlash va tanlash
Ijodiy	Raqamli mahsulot yaratish
Kommunikativ	O‘z fikrini dalillar asosida ifodalash
Refleksiv	O‘z faoliyati va natijasini baholash

Shu mezonlar asosida o‘quvchilarning boshlang‘ich, oraliq va yakuniy natijalarini aniqlash mumkin. Bunday yondashuv raqamli vositadan foydalanishning o‘zini emas, balki uning ta’limiy natijaga ta’sirini baholash imkonini beradi.

2026-yilda e’lon qilingan tadqiqotlardan birida an’anaviy va raqamli-integratsiyalashgan adabiyot ta’limi modeli qiyoslanib, raqamli model badiiy matnni tahlil qilish, mustaqil ta’lim, motivatsiya va ijodiy fikrlash bilan bog‘liq natijalarni yaxshilashi mumkinligi qayd etilgan. (mentaljournal-jspu.uz)

Xulosa

Jahon va o‘zbek adabiyoti namunalarini raqamli ta’lim resurslari asosida o‘qitish adabiyot ta’limining mazmuni va metodik imkoniyatlarini kengaytiradi. Elektron darsliklar, raqamli kutubxonalar, audiokitoblar, videomateriallar, interaktiv topshiriqlar, virtual ko‘rgazmalar va raqamli ijodiy vositalardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning badiiy matn bilan faol ishlashini ta’minlaydi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tadqiqot natijasida raqamli resurslardan foydalanishning motivatsion, axborot-kognitiv, analitik, qiyosiy, ijodiy va refleksiv bosqichlardan iborat metodik modeli taklif etildi. Ushbu model asosida o‘quvchilar nafaqat adabiy bilimlarni o‘zlashtiradi, balki badiiy asarni mustaqil tahlil qilish, turli adabiy namunalarni qiyoslash, raqamli axborotni tanqidiy baholash va o‘z ijodiy mahsulotini yaratish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Shunday qilib, raqamli ta’lim resurslarini adabiyot darsiga shunchaki texnik vosita sifatida emas, balki badiiy matnni anglash, tahlil qilish, qiyoslash, talqin etish va refleksiv faoliyatni tashkil etishga xizmat qiluvchi metodik tizim sifatida integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bernstein L. Teaching World Literature for the 21st Century: Online Resources and Interactive Approaches // Collected Essays on Learning and Teaching. – 2013. (celt.uwindsor.ca)
2. Shamshul I.S.M., Ismail H.H., Nordin N.M. Using Digital Technologies in Teaching and Learning of Literature in ESL Classrooms: A Systematic Literature Review // International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. – 2024. (ijlter.net)
3. Oymatova N.M. A Modern Model for Organizing Literature Education in Higher Education: A Comparative Analysis of Traditional and Digital-Integrated Teaching // Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal. – 2026. – Vol. 7, No. 7. – P. 261–266. (mentaljournal-jspu.uz)
4. Alikulova M. The Value of Literature Education in the 21st Century // O‘zMU XABARLARI. – 2024. (Журналы NUU)
5. Abdurasulova U. Raqamli ta’lim muhitida o‘zbek adabiy tilini o‘qitishning innovatsion metodlari. – 2025. (Zenodo)
6. Toshtemirova M. Epik asarlar tahlilida raqamli ta’lim texnologiyalari va multimedia vositalaridan foydalanish metodikasi // Advances in Science and Humanities. – 2026. – Vol. 2, No. 6. – P. 51–55. (science-humanities.uz)
7. Kaiser B.M. Teaching Comparative Literature in English(es): Decolonizing Pedagogy in the Multilingual Classroom // Cambridge Journal of Postcolonial Literary Inquiry. – 2020. – Vol. 7, No. 3. – P. 297–306. (Кембридж)

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.